

ZORA

ČASOPIS ZABAVI i PODUKU.

Pregled. Poezije: Junak na odhodu -- Po vojski. -- Helena. -- Toussaint Louverture. -- Mlada Čerkesa. -- Aleksander cesarević ruski -- Književni ogled. -- Korak za korakom! -- Listnica.

Poezije.

Junak na odhodu.

B. Flegerić.

Zdaj vesel sem, dobre volje,
Ter živim brez vseh skrbi,
Skoro grem pa v bojno polje,
Kder množina bratov spi.
Ljuba ženka, pojdi k meni,
Sej imam te srčno rad,
Strastno se me šče okleni,
Morebit' je zadnjikrat.

Ne — nij žena za junaka,
Ki pripravlja se na boj,
Kterega nestrpno čaka
Trum sovražnih divji roj.
Dolgo že stoji na trati
Obsedlan moj čili kenj;
Daj mu ovsa ti zobati,
Da ne bode stal zastonj.

A potem prinesi, draga,
Meč, bodalo, samokres,
Da jo zaprašim na vraga,
Kakor pod oblakom bes,

Da pomorem svoboditi
 Moj predragi zavičaj;
 Nehaj mi se žalostiti,
 Kmalu pridem spet nazaj!

Če pa se nazaj ne vrnem,
 V boju bode konec moj:
 Ljubka, v oblačilu črnem
 Nemoj plakat' za menoj!
 Proč bo najna zveza sveta;
 Če ne pridem jaz domú,
 Milka, drugega očeta
 Vzemi sinku malemu!

Meni zvónov ne bo treba,
 A ne bode vladal molk:
 Če ne bom imel pogreba,
 Tulil bo vesel mi volk.
 Kdor je padel v borbi ljuti,
 In za dom prelijal krv:
 Mrtev je, in več ne čuti,
 Al' ga snede volk al' črv.

Ko dorasteš vrhu, dete,
 In se vrno! jaz ne bom,
 Spolni se dolžnosti svete,
 Ki te veže na tvoj dom!
 Vzemi puško, meč nabrusi,
 Duh si uri in roké,
 Ter udariti jo skusi
 Drzno na sovražnike!

Zdaj pa vranko ti ljubljeni!
 Pik rožljanje, bobnov glas
 Močno bije tebi, meni
 Na ušesi — že je čas!
 Urno, brzo, naglo, živo
 Zaigrajva jo naprej,
 Nesi mene zaupljivo
 Prek sovražnih tujih mej!

Po vojski.

J. H.

Na konjičku je dohtel
 V vas domačo kirasir,
 Domovine je pretitelj
 Ugonobljen; spet je mir.

Gledat mladega vojaka
 Zbrala se je cela vas,
 Prišla deklica je vsaka —
 Manjkal le en sam obraz.

„Kje Alenka mi je ljuba?
 Mar za drugega gori?
 Njena bila bi izguba
 Konoc mojih srečnih dni!“ —

„Ona ti ostala zvesta
 Je do groba, kirasir!
 Vmrla, oh, ti je nevesta,
 Bog je dal ji večni mir.““

Na konjička zavihti se
 In oddinja s kraja preč;
 Kod in kam — to čulo ni se
 Nikdar in nikoli več.

Helena.

Izvirna povest; spisal Jurij Vranič.

(Konoc.)

XII.

„Domov iz tujega si kraja
 Želim in vedno želel bom;
 In vendar — žalost me obhaja,
 Ko mislim na-te, mili dom!“
 B. Miran.

Stanislav nij mogel več prebiti pri Milanu. Naznanil mu je, da misli iti pogledat domov. Srčno sta se poslovila prijatelja, ki sta toliko časa živela skupaj, skupaj se veselila in trpela. Objela sta se stara bojna tovariša in pritislila na zveste prsi, v katerih je vladala ednaka misel in ednake želje.

Do Belega grada je spremljeval Milan odhajajočega prijatelja. Tu se je bilo treba ločiti. Oba sta se solzila, tako njima je bilo težko slovo.

„Stanislav ako ti ne dopade doma, vrni se zopet k meni, da preživiva starost skupaj, kakor sva poprej mladost. Ako so že pomrli vsi tvoji in ne najdeš več ljubih v svojem kraji, pridi nazaj“, prosil ga je Milan.

Stanislav mu obljubi, da se povrne, če ne najde svojih tamo in razšla sta se.

Bil je lep poleten popoldan. Solnce je že ponehavalo pripekati in senca drevja jela se je potezati. Od Goric sem proti Jezeru šel je počasno

človek v kaj čudni obleki, bil je namreč srbski opravljen. Začudjeni so ga ogledovali ljudje, a on se nij dosti zmenil za nje, ampak korakal je mirno svojim potom. Vesel je gledal bele cerkvice po hribih in domačo vas. Ogledal je tudi belo hišo zunaj vasi.

Tužni in veseli spomini vzbujali so se mu v duši. Dvakrat imel je opraviti v tej hiši, pa kako drugače bilo je vsakikrat! Edenkrat bilo je veselje, tako veselje, da se je mislil v raji, in drugič videl je tu ravno isto Heleno, ki mu je napravila s prva tako veselje, umirati!

Stanislav se je prepeljal čez Ljubljano in kmalu je stal pri hiši, v koji je umrla Helena. Postal je pred njo in gledal jo kakor drag spominke po ljubimki.

Na vrti zraven hiše je sedela žena in njej pri nogah dve cvetoči deklici, ki ste šivali.

„Nežika, nekedo je pred hišo. Gotovo je kak ubožec; zatorej pojdi tija v shrambo, odreži hruha in mu ga daj“, de mati.

Stanislav je prišel sedaj na kraj hiše, od koder se je videlo dobro na vrt. Ta hip spoznal je svojo sestro Minko.

Deklica, skočila je na materine besede na noge in tekla v hišo po kruha. Lep kos ga je odrezala in prinesla tujcu, čegar obleko je s začudenjem gledala.

„Nate mož“, dejala je miloglasno černooka deklica.

Stanislavu so zalile solze oči, vendar je vzel kruh, vtaknil ga v torbo in šel za deklico na vrt. Gospodinja poklicala ga je k sebi in se začela ž njim razgovarjati. Menila je, da gotovo zato ne gre od hiše, ker misli še prenočišča prositi. Vprašala ga je: od kod je, kje je bil do sedaj in le, ko ga je vprašala, kje je doma, molčal je potnik.

„Ali želite prenočišča, prijatelj?“

„Prosim vas za-nj“, odgovoril je zamolklo Stanislav. „Vendar, prej bi šel še rad na Jezero; potem kedar se vrnem od ondot, prišel bom zopet k vam in dali mi boste, kar ste mi sedaj ponudili“, dejal je potnik in šel naglo proti Jezeru. Strašno ga je pekel kruh, katerega je dobil v dar pri sestri. Menil je, da ga vendar sestra tako hitro spozna, kot je on njo, pa nij ga poznala več! Sej ga lahko nij, ker meni, da je umrl. Prišel je do jezera. Oči so se mu zaiskrile, nasmijal se je, videč okroglo jezero, po katerem je tolikokrat veslal in popeval z mladostnimi prijatelji v jasnih nočeh. Vse je še tako, kakor je bilo. Vsedel se je na mejnik zraven jezera in gledal v čisto vodo, kot v kako zrcalo, v kojem je videl svojo mladost.

Približal se mu je za hrbtom deček, ki je prišel gledat čudno-oblečenega potnika.

Stanislav se ozre nazaj: „Fante, povej mi, je-li Gozdnarjeva mati še živa?“ nagovori ga.

Deček se je nepričakovanega ogovora vstrašil, vendar je odgovoril: „Lansko zimo so umrli. Bili so zelo stari, tako, da niso mogli že več hoditi.“

Stanislav je vtrnil solzo iz očesa za ljubo materjo, vstal in šel od jezera malo navkreber, od kodar se je videlo po vasi. Jelo je že solnce zapadati in zadnjič je obsevalo zemljo. Kadilo se je iz vaških dimnikov in skrbne gospodinje so pripravljale večerjo lačni in vpehani družini. Stanislav gledal je od daleč v vas, vanjo si pa ni upal, ker se je bal, da se mu ne zgodi tako pri bratu, kakor pri sestri. Ravno je mislil oditi, ko ga nagovori mož srednje starosti. Stanislavu se je znan zdel, ali iz daljnega pogovora stoprv je spoznal svojega brata v njem. Zvedel je, da se mu prav dobro godi in da si je zelo opomogel. Pravil mu je tudi o svojem bratu, ki pa je gotovo že umrl. Dopovedoval mu je o svoji sestri, ki je omožena zunaj vasi in je precej premožna, pristavil slednjič, da jej je trgovec Lilek podaril ono hišo.

„Zakaj pa?“ vpraša ga Stanislav.

„Prijatelj, to je dolga pripoved. Pojdite z mano, boste z nami zajeli večerjo, ako vas ne žalim s to ponudbo.“

„Hvala vam! Sem že povabljen k vaši sestri, ki mi je radovoljno ponudila prenočišče“, odgovoril je Stanislav.

„Dobro“, dejal je zgovorni vaščan, „lahko ideva skupaj tija; tudi jaz grem k svoji sestri.“ Šla sta in se razgovarjala po poti o nekedanjih časih. Mej tem sta prišla do sestrine hiše. Govoril je Jože, Stanislavov brat, o neki senožeti s sestro, potem pa se je odpravljal domov. Stanislav se je poslovil od njega, srčno mu je stisnil roko in solze lesketale so mu v očeh, česar pa nij opazil njegov brat. Vendar mu je bilo nekako tesno pri srci, videčemu, kako ljubo se poslavlja tujec od njega; tudi Minki zdelo se je to čudno, a njene oči menda so bile zaprte, da ga nij spoznala.

Stanislav dobil je večerje pri sestri. Sam je jedel pri stranski mizi z leseno žlico in iz lesene skledе; domači jedli so pa pri drugi mizi. Stanislav postal je tužen. Videl je zadovoljnost, mirno srečo na vseh obrazih; a on? Kakor bi bil proklet, proganjala ga je nemila osoda. Prišel je k sestri, a ta ga je sprejela kot berača, dala mu kos kruha in v leseni skledi jesti. Po večerji vprašala ga je Minka, kamo bo šel jutri. Dejalo je, da pojde v Preserje na pokopališče, obiskat gomile nekaterih znancev; a še zdaj ga nij spoznala sestra! Mirno je odšla od njega in nesla leseno skledo ven.

Zunaj opomnila jo je njena hči Nežika na tujca. Mati, kako to, da tujec ni skoraj nič jedel? Milo nas je pogledoval, ko smo mi zajemali pri mizi; znabiti smo ga žalili s tem, da smo mu dali prej popoldan kruha v dar? Sej vendar nij tako beaško opravljen. Čudno obleko ima res; a nij slaba. Hlače njegove in druga oprava so iz najlepšega sukna; mati kaj menite?

„Ne, žalili ga nijsmo“, dejala je mati, „ko bi ga bili žalili, ne bi bil prišel k nam spat, šel bi bil drugam. Sploh pa ti nijsi še dosti skušena, ako tudi nij človek razcapan in raztrgan; vendar je marsikateri tudi dobro oblečen človek velik ubožec. Pojdi k njemu v hišo in pelji ga spat v svisli. Sedaj je gorko, gotovo bode raje spal tamo, kakor v hiši“, dejala je mati.

Deklica se nij obotavljala; šla je v hišo in povabila tujca, naj gre v svisli spat. Stanislav šel je nemudoma in se vlegel na slamo.

Drugi dan vstal je zgodaj in šel v Preserje obiskat drage umrle. Vprašal je cerkovnika, starega moža že, kje leži ona Helena, ki je umrla pred mnogo leti na Jezeru in kje leži Gozdnarica z Jezera. Cerkovnik meril je tujca od nog do glave, potem pa pokazal grob, na katerem je bil lep kamenit križ postavljen.

Stanislav mu je stisnil v roko zato rumenosvetel denar. To je bilo jako ljubo cerkovniku in pričel je pripovedovati vse, kar je vedel o Heleni, ki tu počiva. Povedal je tudi, kar se je zgodilo potem z Bogomirom, kaj je storil Lilek, v kaki zvezi bila je gozdnarjeva družina s Heleno. Tudi je povedal dalje o Stanislavu, kak lep mladeneč je bil, da je nekamo zginil precej potem, ko je umrla Helena in da nijso nič več vedeli o njem, najbrž, dostavil je sivolasi cerkovnik, padel je kje v boji.

Molče ga je poslušal Stanislav.

„Kdo pa oskrbuje in zaljša Helenino gomilo?“ vpraša Stanislav.

„To delajo hčere Gozdnarjeve Minke. Nekako posebno skrb imajo do te gomile in večkrat prihajate lepi deklici sem gori, da izrujete plevel, ki začne poganjati mej rožami“, dejal je cerkovnik, zahvalil se tujcu za dar in odšel v cerkev.

Sedaj je bil Stanislav sam na pokopališči. Tožne misli navdajale so ga tu na gomili materinej in ljubimkinej. Deva, prej tako lepa, tako mila, leži tu v črni zemlji, da si opoči je in jej mrzla prst ohladi žgočo srčno bolečino, katera jej je bila uzrok zgodnje smrti. Tako se spremeni vse! Oča, mati, ljubimka že mirujejo, le on še ne! Osoda hrani ga menda nalašč, da izprazni polno kupo trpljenja in stoprv potem mu bo zasijala zvezda miru. Tako je stal tu, rudečo kapico v roki, naslonjen na potno palico. Pobral je nekoliko prsti z ljubimkine gomile, poljubil jo in spravil

v torbo, da jo nese prijatelju Milanu, kajti sklenil je že po noči, da pojde zopet nazaj v Srbijo.

Vendar, srce bilo mu je nekako olajšano. Zdelo se mu je, kakor bi bil plaval duh Helenin nad njim in mu lil uteho v prsi. Blago čutje prevzelo ga je, kakor takrat, ko je bil pri Heleni na Jezeru. S solzami v očeh odšel je s pokopališča, obiskal še nekaj drugih krajev, na večer odpravil se pa na Jezero k sestri.

Prenočil je zopet pri Minki. Ko je odšel spat, poprosil je Nežiko, naj ga pokliče zjutraj zarana, ko bode še tema. Rekel je, da se mu zelo nekamo mudi. Deklica obljubila mu je vse storiti.

Nij se še znal dan, ko ga že pride klicat Nežika. Hotela je potem naglo oditi, a tujec prosil jo je, naj malo počaka; ima jej še nekaj povedati.

„Blaga deklica, lepo se zahvaljujem za postrežbo, povej to materi. To podarim tebi in tvoji sestri, razdelite si, zato ker ste tako lepo vzaljšale Helenino gomilo“, dejal je in izvlekel iz torbe mošnjo cekinov. „Vzemi, dete, prosim te“, silil je Stanislav, ker se je deklica branila denarja.

„Bodite zdravi!“ rekel je tužno Stanislav, stisnil deklici roko in zginil v temi.

Kakor okamenela stala je Nežika. Vrtelo se jej je v glavi. Hitela je v hišo k materi, vzbudila jo in jej kazala mošnjo zlata. Hitela je deklica: „Mati, kaj ste storili? Svojega brata ste sprejeli kot berača!“

Začudjena gledala je mati hčer. Povedati jej je morala vse, kaj je bilo. Solze so se vdrle Minki iz očij in poklicala je precej moža in hlapca, naj ideta naglo za tujcem in ga pokličeta nazaj, pa nijsta ga dobila več. Odšel je bil že. Dolgo bila je žalostna Minka za to, ker nij spoznala brata in ga sprejela kot ubožca. Vselej, kedar so jo domači spomenili na to, plakala je, da je nij bilo mogoče utolažiti.

O Stanislavu pa nijso slišali nič več; le stari cerkovník pripovedoval je rad o njem in se hudoval sam na-se, da ga nij spoznal takrat, ko je bil na pokopališči pri njem.

XIII.

Težka človeku nij zemlje odeja,
Vzamejo v sebe ga njene moči.
Fr. Preširen.

Stanislav prišel je zopet nazaj v Srbijo k Milanu. Kako ga je bil ta vesel! „Sej sem vedel, Stanislav, da ne boš dolgo drugej“, dejal je Milan ko ga je pritisnil na prsi.

Stanislav mu je povedal vse, kako je potoval, kako ga je sprejela sestra in vse drugo. Žalosten je bil Milan pri tej pripovedi; vendar tolažil je prijatelja, naj ne vzame to svoje sestre za zlo, ona je le dobro mislila.

Kmalu potem je Stanislav hudo zbolel. Milan bil je vedno pri njem. Bolnik je bil vpadel v obrazu, ustna niso bila več rudeča in sploh vse je kazalo, da bo sklenil življenje.

Neko jutro držal je v roki podobico Helenino in nepremično zrl va-njo. Ustni držal je na smeh; bil je to smeh veselega človeka, ki se seli tja, kamor je vedno želel in kjer ga čaka mir. Milan je stal pri njem in plakal za bojnim tovarišem.

„Milan, odpri okno“, dejal je bolnik slabim glasom.

Milan je odprl okno. Solnce je posijalo in krasno svetilo na zemljo.

„To je ono solnce, prav tako, kakor je sijalo pri Helenini smrti. O sveti, sveti mili mi domovini in vzbudi jo iz trdega spanja!“ dejal je bolnik.

„Milan, dvigni mi glavo, da gledam zemljo slovansko, katero smo oprostili.“

Milan dvignil mu je glavo, tako, da je lahko videl zemljo.

„O kako je lepa, kako krasna ta zemlja slovanska!“ rekel je bolnik smeje in ustna so mu še nekaj šepetala; gotovo je molil Stanislav in prosil Stvarnika blagoslova vsej zemlji slovanski. Sapa mu je zastajala; globoko je vzdihnil, kot bi se spominjal vsega trpljenja, kar ga je pretrpel in ni živel več! Duh se je dvignil tja k Heleni.

Krog usten zibal se mu je smeh. Gotovo so se mu v zadnjem trenutku vzbudili mladostni spomini. V hitrosti je preletel njegov duh mladost, prišel do Helene, do ljubezni, tu je obstal, telesu vzbudil smeh in se ločil od njega. Znabiti mu je to storil zato, da ga odškoduje za nesrečno življenje. Gotovo veselé tudi umirajočega spomini na mladost, na prvo ljubezen. —

Milan stal je silno žalosten pri mrtvem truplu. V njegovih rokah umrl mu je prijatelj, ki mu je bil draži, nego celi svet. V marsikakem boji bil je že, marsikterega videl umirati, pa prijateljeva smrt ga je hujše žalostila.

Stanislavovo truplo položili so na oder in mu dali vojaško častno stražo, kot boritelju za srbsko svobodo. Obiskovali so ga Srbi, stari možje, ki so vojevali z njim vred za svobodo domovine. Hvalili so njegovo hrabrost, njegovo delovanje za narod.

Na vzhodni strani, ne daleč od Milanove domačije, stoji prijazen holmec, krog in krog z drevjem poraščen. Na vrhu je mala ravnica, na kateri vpogiblje košata lipa svoje veje. Tu pod lipo skopali so

jamo, po želji Stanislava in pokopali njegovo truplo z vojaško častjo v zemljo.

Mnogokrat obiskoval je Milan s svojimi otroki in ženo gomilo Stanislavovo, pravil o njegovem življenji in marsikomu prirosila je solza oko pri Milanovi pripovedi.

V sivi starosti umrl je Milan in pokopali so ga zraven Stanislava pod lipo na holmu. Postavili so njima Srbi lep spominek na gomili. Če vprašaš Srba, kdo tu počiva? odgovoril ti bo: „Hrabra boritelja za srbsko svobodo. Mir naj njima bude!“

Tako počivata Stanislav in Helena v hladni zemlji, oddaljena drug od drugega, v varnem zavetju, kamor zemski vihar ne seže. Nebeski mir vlada nad njiju gomilama, duši ste pa skleneni v večnej ljubezni.

Toussaint Louverture.

Spisal F. Jaroslav.

(Konec.)

Francozki vojaki, izurjeni in utrjeni v bojih Napoleonovih, silno so pritiskali na črnce, ki so jim kar po vrsti prepuščali vtrjena mesta, oni sami pak so se umikali globoko v gozde. Črncem je splavalo vse upanje; na daljni upor ni bilo misliti, in pogoji, katere je stavil Leclerc črnim generalom, ki so se mu bili udali, bili so tako vabljivi, da so tudi ostale privabili. Naposled udal se je tudi Toussaint, ker mu je bila zagotovljena dosedanja dostojnost v francozkej vojski, in vsa posestva; le to je moral obljubiti, da hoče mirno živeti na svojem priljubljenem posestvu.

A Toussaint vendar še ni popustil vsega upanja, zanašal se je na pogubilno podnebje, čegar nasledke je vsak hip pričakoval. To pričakanje ni ga varalo, ali smrt, ki je žela v francozkej vojski, uspeha ni njemu, nego drugim njegovim vojakom naklonila. Rumena mrzlica pobrala je do 22.000 mož, med temi 20 generalov, in vse to v dveh mesecih. V tej vojski služilo je, prav za prav moralo je služiti, nekaj legij Poljeev, katerim je srce pokalo, kedar je jih vlada francozka siloma nagnala na ladije in odpeljala na ostrov, kjer je skoraj več kot dve tretjini pobrala rumena mrzlica.

Radostno je gledal Toussaint izmiranje francozke vojske, slutil je, da kmalu udari ura nove ustaje. Črneci postajali so od dne do dne nemirnejši. Na ostrovu Guadelupu so že tudi bili vzdignili se. Toussaint je vedno dopisoval zvestim privržencem svojim, raztresenim po vsem ostrovu. Znamenja nove ustaje so se jasno kazala. Nekdanji vojaki Toussaintovi, sedaj

pod prapori francozkimi služeči, začeli so utekati v gore. Toussaint je gledal pridobiti svoje stare generale. Ali Dessalines, imajoč na misli svojo lastno korist, poprijel se je te lepe prilike, da odstrani svojega tekmeča; izda njegovo nakano generalnemu kapitanu. Leclerc Toussainta z zvijačo privabi k sebi, dobro vedoč, da v nepristopnih šumah ne more mu do živega priti. Črni načelnik nič zlega ne sluteč, gre k Leclercu, ki ga da prijeti in zapreti. Toussaint udan v svojo osodo, izrekel je tele besede: „Z meno posekano je samo deblo svobodi črncev, koren pa ostane v zemlji, in na novo požene“. Toussainta so odpeljali na Francozko, zaprli v neko trdjava v katerej je oddaljen od svoje domovine in svoje rodovine, umrl 1803. l.

Mnogi zgodovinoisci, eni zbog predsodkov proti Toussaintovemu plemenu, zmanjševali so njegove zasluge, pustivši mu neko važnost edino med črnici. A takov mož, kakor Toussaint, ne more se, in tudi ne bi se pri nijednem narodu štel med navadne može; kajti on je brez tujega navoda, po notranjem nagibu in iskrenej želji gnan, naobrazil svoj duh v tolikej meri, da je prav čudovito; on je vsled zmag nad tlačitelji svojega plemena znal vpeljati v deželi takov red in takovo marljivost, da je njegova zemlja kmalu se razvila v cvetu najlepšega blagostanja. Kar se tiče okrutnostij, ki se njemu podtikajo, zakrivili nje so zgolj njegovi divji voditelji, in jasno je, da Toussaintu bilo je zelo težavno brzdati nenaobrazžene, divje, od belcev zatirane, po osveti hlepeče, a sedaj mahoma robstva oproščene robove. A da se mu tudi slavohlepnost očita, to pa je — budalost. Kateri mož v okolnostih Toussaintovih bi je ne bil imel? Na dalje je treba vedeti, da Toussaint bojeval je edino le za osvobodjenje svojih rojakov in v to svrhu upotrebil je vse pripomočke. Da mu je bila samostalnost mnogo ljubša nego nadvlada Francozov, to priča o zavednem duhu Toussaintovem; mučil pa ga je tudi strah, da vojaki njegovi z nova ne pridejo v robstveni jarem, in ta strah tudi ni bil prazen. Do cela odrekel materi zemlji pa se Toussaint nikdar ni, saj je volil raje biti gubernator pod vrhovnim nadzorstvom njenim, nego biti navidezni kralj pod varstvom Angležke. Neopravičena, nehvaležna je enostranost Thiersova, ki sumniči in znižuje tega znamenitega črnca.

Francozi so drago plačali krivico, katero so bili učinili Toussaintu. Črnici čuvši, kako so Franozi nemilo in izdajniško postopali s Toussaintom, njih dobrotnikom, razvneó se v krvavo osveto proti Francozom, zagrabijo orožje, in začno povsodi od kraja pobijati Evropejce. Francozi so izgubili do 20.000 ljudij, ob enem izgubili so vso oblast na ostrovu, ki je od te dobe postal svobodna država črncev.

Mlada Čerkesa. *)

S. Zmagoslav.

Na onej strani Kavkaza, kder gora Elbrus svoje belo čelo ponosno dviga v nebo, in kder se reka Daghestan kakor ponižni služnik vije o gorskem vznožji, tam v tem naravnem raji se kaže očem prekrasen razgled, kakoršni si le more predstavljati živa fantazija jutranjčeva. Šumljajoči potočiči se tukaj zedinjajo v širok srebrnat pas, legek vetrič ziblje drevje in odganja pekoče solnčne žarke. Vrba, podoba sanjarske tuge, in tisoče raznovrstnih dreves in cvetlic napajajo zrak se sladkimi vonjavami. Na tem kraju, omejenem od vseh strani po neizmernih, golih stepah, sedela sta necega dne dva mlada Čerkesa. Jedva sta bila prestopila prvo mladost in uže sta se kopala, kakor mlada orliča v gorkih solnčnih žarkih. Njuni nebovišnjevi oki, so opazovali vrhove gorske, kder je bila ravnokar velika truma krokarjev zakrila belo snežno odejo. O da bi se vajinih neomadeženih sre nikoli ne polastile črne pregrehe, blaga otroka!

Mohamed in Nuredin nijsta vedela, kedo so jima bili stariši. Nikoli jima nijso po nežnih poljubih drage matere srca vtripala gorkeje, nikoli ju nij njeni sladki nasmebljaj k čednosti spodbujal, nikoli nij blagočutnost očetova spremljevala njunih potov. V otročjih letih je skrbel za njā stari Abas. A, da-si je z največjo boječnostjo pazil na mladenča, vendar nij imel svetega imena oče, katerega nihče ne more prav zastopati. Skrivnost nju rojstva bila je edina tuga mladenčema. Abas ju je vzredil v krepka moža, nestrašljiva lovca in pogumna jezdeca. Uže zgodaj jima je vsadil globoko v srce lepo rožico ljubezni do domovine, tudi jima je v prvej mladosti vzbudil sovraštvo do vsega hudega. O stariših pa jima nij črnil niti besedice. Kaj je neki temu uzrok? — „Nij še prišel pravi čas to vama razodeti“, ju je včasih tolažil „Pokazati morata prej svoje junaštvo, potem stoprv bodeta videla tista, katera sta vama dala življenje. Bodita pripravljena oni osodi, da je uže blizu.“

Zvok rogov je v gorah vzbudil odmev. Kakor bi šinil, spustita se Mahomed in Nuredin, brza kot antilopi, kadar ju lovec zasleduje, v dol.

Tu so bili postavljeni Abasovi šotori. Velbludi so sem ter tija ležali po tleh ter pulili travo. Kobila je gladila skakljajoče žrebe in mu lizala kratko grivo. Tam pri kolu je privezan bojni konj, ki vesel razgeče in bije s kopiti ob zemljo, same nestrpljivosti. Mej temi pa se mirno paso lepe ovce, kojih volna je tenka kot svila. — V Abasovem šotoru je na rogozini razpoložena priprosta jed. Koštrunovo meso, kuhano v riži, kuhane kokoši z debelačo, dateljni in lubenice, to je bilo vse. Prinašal se je pa še zraven v srebrnih posodah razpenjeni kumis, napravljen iz skisanega

*) Vadnica.

kobiljega mleka. Stari Abas prosi pred jedjo Alaha in njegovega proroka za blagoslov, potem pa začno vsi zbrani jesti. Mej jedjo je vladala največa tihota; po dokončanem obedu pak so prinesli služniki dolge čibuke in v pozlačenih čašah dobro kavo. Stoprv zdaj se je pričelo govorjenje, ali bolje rečeno, starček je jel pripovedovati junaške čine, katere je bil uže izvršil. Vsi so z globokim spoštovanjem pazili na pripovedovalca. Za eno uro je pa vsak šel po svojem opravku, le naša znanca Mahomeda in Nuredina je Abas pridržal še v svojem šotoru.

Ko so bili sami, jima je iz korana čital naslednje vrste:

Ni očeta ni matere ne bodeš videl; nikoli ne bodeš vedel svojega rodu, ako ne prineseš glavo svojega sovražnika ali njegov plen. Če bodeš šel trikrat brezi vspeha v boj, tedaj naj pride vsa sramota na glavo tvojo in višji ne bodeš od sužnja!

„To je sveta zapoved“, pristavi zdaj starec resno. „Mahomed in Nuredin! vzredil sem vaju kot bi bila moja sinova. Prestopila sta uže šestnajsto leto svojega življenja. Zdaj vama hočem preskrbeti konja in orožje. Udarita na sovražnika! Milosti ne poznajta! Pokažite, da sta vredna videti svoje stariše. Storita se dostojna svojega predstva s tem, da sovražita sovraže svoje domovine in jim dasta čutiti moč svojih mečnih udarcev in jim dokažeta svojo srčnost. Zaslužita si prihodnje vodstvo, kajti kmalu boče pod vojnim praporom stalo deset tisoč vojakov. Pojdita zdaj, otroka moja! Alah in njegov prorok naj vaju varujeta! Podajta se v prvi boj v svojem življenji in ne vrnita se mi iz njega brez slave!“

Opasali so mladeničema orožje. Pripeljali so dva brzonoga konjiča, ednega belega kot slonova kost, drugega črnega kot ebenov les. Vse se je od nju poslovilo, žene so se vtapljale v solzah. Mlada vojščaka sta ponosno ogledovala svoje svitlo orožje. Mahala sta se svojimi krivimi sabljami po zraku in pritiskovala pleča svojih dolgih pušek k lici. V pokrivalo jima je služila hudo nagatjena špičasta kapa. Svilnat plašč se jima je vsipal črez ramena, v kratkej kozaškej suknji, katera je bila zapeta na psih, bilo je na vsakej strani po štiri in dvajset patron. Izza črnega pasa, s srebrnimi zvezdicami okinčanega, blisketalu ste se pri vsakem dve samokresni gumbi in jataganova bočica.

V trenutku sta sedela vsak na svojem konji; oči so se jima svetile kakor sokoloma. Tudi konja sta nemirno bila s kopiti ob zemljo; isto veselje ju je navdajalo, katero njuna gospodarja. Na dano znamenje konja veselo zarezetata, potem pa se spustita v dir. Po vetrovo sta izginila Abasu izprej očíj. Sladak nasmehljaj mu vzradosti obraz, solza veselja, morda nemira, se zablšču v njegovem očesu.

Uže je mesec priplul na nebu; obdaja ga modro obnebje kakor velikanšk plašč, kateri kinčajo brezšteviline zvezde. Noben vetrič, nobena sa-

pica ne giblje zraku. Čerkesa molče dalje potujeta; morda je veličastna tihota v naravi vzrok molčanju, gotovo pa jima nasvetuje to previdnost. Sej tudi molčanje ne omadežuje poguma, temveč služi v čast pameti. Pot se je zdaj vila mej skalovjem, a konja sta da-si brzo vendar tiho stopala.

„Nuredin“ prične Mahomed z zamolklim glasom „ali vidiš ondi v dolu bleščati se luč, nič večja nij od kake zvezdice; to je ogenj ruskih stražnikov, udariva jo proti njim!“ —

„Tako naj se zgodi!“ pritrđi Nuredin.

Zaklicala sta Alaha ter spodbodla svoja konja. Trije kozaki so sedeli okolo ognja, kar začujó konjska kopita. „Na konje!“ zadonela jo zapoved. — „Kdo je?“ — A Črkesa odgovarjata z golimi sabljami. Kot blisk urna udarita jo na kozake, in predno so ti mogli v stremene sta se uže dva izmej male trumice valjala zmagovalcema prej nogami. Tretji, sponavši nevarnost se spusti v beg, vendar pa izstrelí še svojo puško. — Mahomed in Nuredin skočita raz konj ter odrežeta mrtvima kozakoma glavi. „Alah je velik“, vesela vzkrikneta „zmago nama je naklonil!“

Privezavši za pas glavi, katerih oči se še krčevito odpirajo, oplenita mrtveca. Na zamolklo hrskanje svojih konj pa se zopet dvigneta v sedli. Kmalu se je čul dir večih konj; bili so to ruski dragonci novgorodskega polka, koje je privabil strel. Prihiteli so nemudoma na pomoč, da-si je šele zora rudečila vzhodnje nebo. — „Spustiva se ž njimi v boj“, pravi zdaj eden mladenčev „in prederiva njune vrste. Toda kaj bode, ako naju rané, potem jim prideva v pest? Čerkes se ne sme vjeti dati tem prokletim gjavrom! Pogledi ondi kopo nasekanega lesovja, ta naj nama služi v zaseko. Spodbodiva konja in potem se braniva, dokler nama ne poide smodnik. Kaj naj storiva potem, bodeva se uže še posvetovala.“ — „Da, umejem te brate; za sovražnika krogle in nama ostane jeklo!“

Skočila sta na tla, porinila konjema jatagana v prsi in počenila v zaseki. Dragonci so se zdaj prikazali na bojišče; dva strela, in dva dragonca se zgrudita raz konj. Rusi zmerom naprej silijo; a pri vsakem puku pade ali konj ali mož. Uže leži petnajst dragoncev v pesku. Zdaj pa zapove načelnik: „Raz konj in stike (podala) nasadite!“ — Zapoved se je v malih trenutkih izvršila. Dva nova poka je čuti in dve krogli prederete pogumnega častnika. Vznak se zgrudi raz konja. En trenotek se polasti vse čete osupnjenost, pa kmalu se zopet uredé. Zdaj nij nobenega strela več čuti. — Čerkeska brata sta bila postreljala vse strelivo, zdaj še zlomita svoje orožje, zakličeta Alaha in njegovega proroka, vzameta slovo od domovine in starišev. Še enkrat se presrčno objameta, potem si pa zasadita jatagane v junaške prsi! — Uže hoté dragonci naskokoma vzeti zaseko,

ki je branila pogumna mladenča, kar začujó v obližji konjska kopita. Hitro zasedejo svoje konje.

Bil je to stari Abas, kateri je v skrbeh za osodo svojih gojencev, jima se svojo izbornó četo sledil. Na bojišče prispevši, vidi dragonce zedinjati se z oddelkom pešcev, koji so po strelu privabljeni prihiteli na pomoč. Po bojišči je ležalo mnogo mrtvih dragoncev. Mahomedanska brata sta se držala objeta. V obrazu jima je bilo brati veselje zaradi zadobljene zmage. Kakor sta bila zmerom skupaj v življenji, tako sta bila zedinjena tudi v smrtinem naročji. Ti svitli zvezdi ste se istega večera zasvetili na domovinskem obzoru, a naslednjega jutra so uže izginoli. Podobna sta bila meteoroma, ki se pokažó le za en trenotek in vendar veliko popustošijo.

Abas ju je našel sredi sovražnih trupel, iz katerih sta si postavila grobni spominek. Tudi je našel za njunima pasoma privezani kozaški glavi. Starec je gledal ta prizor brez solze v očeh in brez najmanjšega vzdihá. Zapovedal je trupli posaditi na konje in, ne da bi poplenil druge mrtvece, kar nemudoma jo udari se spremstvom črez hribe in doline. Rusi ga niso na tem potu nič ovirali.

Prvi jezdi Abas. Za njim dva jezdeca, vsaki pred saboj držeč mrtvo truplo junaka. Drugi slede tem mož za možem, ali pa tudi po dva vštric, kakor pripušča ozka pot.

Po poludnevnej ježi prispejo do bogatookinčanih šotorov kneza Ali-Agarja, kateri je bil baš takrat izvoljen v najvišjega vodjo celega naroda. Knez koj spozna v Abasu svojega starega prijatelja in sobojnika. Starec pri kneževem pogledu stopi iz vrste svojega spremstva.

„Dobro došel, brate Abas!“ nagovori ga zdaj Ali-Agaz. „Ali je vendar enkrat prišel mnogo zaželjeni dan, da vidim svoja sinova?“

„Da, Ali, napočil je. Glej tvoja sinova! Po hrabrosti sta enaka tebi, v sreči te pa še presegata, kajti zadala sta večim smrt nego štejeta let. Za tako junaštvo nemajo ljudje plačila, zato ju je Alah v neskončnej svojej milosti vzel k sebi v sveti raj, da jima povrne njuno junaštvo.“ —

Pri teh starčekovih besedah napolni celo kneževo postavo nek plemenit ponos. Slava, katero sta dosegla sinova, stori tudi očeta ponosnega in mu izbriše s čela zadnje znamenje tuge. —

„Alah je velik!“ zakliče z resnim glasom „dal mi je sinova in mi ju zopet vzel, češčeno bodi njegovo ime! Slava mu in slava njegovemu proroču! Kar me njuna zguba žalosti, mi tisočero poplačuje vesela misel na njuno slavno smrt.“ Potem se obrnivši k služnikom jame zapovedovati rekoč: „Ti pojdi poklicat mojo ženo; ti zapovej napraviti velik obed; ti pojdi vabit goste; ti reci izkopati gomilo, in ti naznani mufti, da sta umrla dva velika junaka.“

Mati je, videvši mrtva sina, zajokala. „Žena!“ teši jo Ali-Agaz „glej, tvoja sinova sta zdaj svetnika, bodi ponosna, ker si jima dala življenje. Pogledi tu kozaški glavi, tvoja sinova sta pala ž njima za pasom. Ta stari vojak naj ti pove, kako je veselja strmel vide kopo posekanih nasprotnikov. Žena! Slava tebi, slava tvojima sinovoma in slava našemu narodu! Uteši se! Vi Čerkesi pa blagrujte domovino, koje prsi dojé take sinove!“

Aleksander cesarevió ruski.

J. P.

Sedanji cesarevič ruski, Aleksander Aleksandrovič, je drugi sin sedaj vladajočega cara Aleksandra. Prvi carev sin bil je Nikolaj, rodívši se l. 1843, a zarana umrši v Nici l. 1865. Po preminutju prvega sinu proglasil je car drugega svojega sina, Aleksandra, prestolnim naslednikom. Aleksander Aleksandrovič narodil se je l. 1845. Pred smrtijo brata si Nikolaja bil je odmenjen za carskega vojskovodjo. K temu so ga sposobovale lastnosti jegovega značaja: neustrašenost, trdnost volje, krepkost duhá in ljubezen do vojaščine. Soproga Aleksandra cesareviča je kraljevičinja danska, po svojem prvem imenu Dagmar, pozneje pak, namreč po udatju za cesarevičem Marija Feodorovna nazvana, žena čudovite lepote, a tudi izvanredne osode. Dagmar bila je najme cesareviču Nikolaju v soprogo namenjena, a umirajoči ženin izročil je žalujočo svojo nevesto svojemu bratu kot zaročnico. Iz te zveze je careviču porodila dvoje otrok, dečke. Cesarevič Aleksander udeležuje pri vseh poslih vladarstva svojega očeta. On je gorki prijatelj princa wales-kega in pruskega prestolnega kraljeviča. Govori se mnogo, da je Aleksandrovič pokrovitelj slavjanske stranke na Ruskem; isto tako jegova soproga prijateljica Slavjanofilom.

Književni ogled.

J. Pajk.

(Konec.)

Prehodé k Srnčevemu spisu: „Der Materialismus und das Slaventhum“ treba nam nekoliko predsova. To, kar je južnim Slovanom „zádruga“, isto znači Rusom beseda „artélj“ (fem.), ktero Dalj opisuje s synonymi: „družina, soglas, občina, občestvo, tovariščestvo, bratstvo, bratčina, dlja obččago hozjajstva (gospodarstva) i osobenno piščí (piče, hrane), takže dlja raboty (dela) sobščá i razdjela zarabotkov (zaslužkov) za vyčetom rashodov, progula i pr.“ Artélj tudi znači „semja“ (rodbina), „vse čto saditse za odin stol“,

(kar se za eno mizo useda). Iz tega občega poznamenovanja artélji z rodом smel bi se izvajati rodbinski početek družbenske artélji, ktera se bi torej bila iz sorodstva razvila, kar jo tedaj z zadrugo jednači. Ruska artélj torej nij samo rodbina, ampak tudi družba, družina nesorodnih (Genossenschaft) z občnim gospodarstvom in imetjem („artéljščina“) da! baš v slednjem pomenu se beseda najbolj rabi. — Razve tega delavskega družjenja in gospodarjenja nahaja se na Ruskem tudi pri zemskem posedstvu občnost v „obščini“, v kterej nij pojediní člen, ampak občina kot taka lastnica zemljišča. — Ta dva običaja porabil jš dr. Jos. Srnec v omenjenem spisu v razrešenje socialnega vprašanja. Pisatelju, ki v prvem delu svoje razprave (str. 1—31) teorijo družbenskih razmér na podlagi temeljnih gospodarstvenih načél razvija, v drugem pa (str. 31—45) napotek k rešenju družbenske zagonetke podaje, posrečilo se je, barem za iztočne razmere izdatnega leka proti družtvenskemu zlu nasvetovati. Ta lek je po pisateljevem mnenji v zadružnem (arteljnem) gospodarstvu najti; za iztočne Slovane torej zadostuje domače sredstvo. V jako lepih, uzornih črtah naslikuje pisatelj bodočo srečno slov. zadrugo (str. 40 in 42), koja se doseže, ako se v nekolikih ozirih sedanje artélji in občine popravijo. Ker nij tu mesto daljšim razpravam o vrlem Srnčevem delu, naj se doteknem samo tega-le vprašanja: ne bi li i onim zapadnim Slovenom, koje pisatelj na str. 37 preveč prezira, isti lek pomagal? To bi bil predmet, o kojem bi baš g. Srnec sposoben bil, kaj izbornega nasvetovati. Mi končujemo naznanilo teh treh izbornih od Slovencev napisanih del ter ja slovenskemu občinstvu gorko priporočamo, gg. pisatelje pak prosimo, naj plodove svojih temeljitih ukov tudi v slovenskem ali barem hrvatskem jeziku mej Slovani razširjajo. Svobodno pak smemo reči, da je Krekovo, Turnerjevo in Srnčevo delo takovo, da bode našemu slovenskemu imenu novo čast priborilo tako pri Slovanih kakor Neslovanih.

Korak za korakom!

J. P.

Dne 19. oktobra praznovalo se je v Zagrebu otvo-renje „sveučilišta Franje Josipa“. Ta dan pomenja za južne Slovane velik narodni praznik. Mi kot bližnji so-sedi Hrvatov veselimo se ž njimi in pozdravljamo novi ta zavod z najsrčnejšim klicem: Bog živi zagrebačko vseučilišče!

Listnica. Čest. gg. J. Vr—ču, A. J—ku in gospodični P. D—vej: prelepa hvala za poslane nam spise. Isto tako društvu „Velebitu“ za zabavnik. Jako bi se uređništvu tudi s popularno pisanimi zn anstvenimi spisí ustrezalo.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Martin Jelovšek.

Tisk in založba Narodne tiskarne v Mariboru.